

Megjelenik minden
hónap 10-ikén, leg-
alább is 3½ nagy
nyolczadrét ivnyi
tartalommal; időn-
ként szövegközti áb-
rákkal illusztrálva.

TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÖZLÖNY. HAVI FOLYÓIRAT

KÖZÉRDEKŰ ISMERETEK TERJESZTÉSÉRE.

E folyóiratot a
társulat tagjai az
évdíj fejében kap-
ják; nem tagok
részére a Pótfüze-
tekkel együtt elő-
fizetési ára 6 frt.

XXXI. KÖTET.

1899. FEBRUÁRIUS

354. FÜZET.

Elnöki megnyitó-beszéd

a K. M. Természettudományi Társulat közgyűlésén, 1899. évi januárius 26-ikán

SZILY KÁLMÁNTÓL.

Tisztelt Közgyűlés! Most harmincz esztendeje, 1869. januárius ha-
vában jelent meg a Természettudományi Közlöny első füzeté, s a Tá-
rsulat ekkor, elhagyva addigi munkássága szűkre szabott kis körét, kilépett
a nagy közönség elé. Kijelentette ünnepélyesen, hogy ezentúl a természet-
tudományi ismeretek népszerűsítése s megkedveltetése lesz a főczélja.
Nem hivatkozott — mint akkoriban szokás volt — a hazafiságra; nem
kivánt senkitől áldozatot, s mégis bizton remélte, hogy a nagy közönség,
saját jól felfogott érdekében, támogatni fogja.

Ha most a historikus szemével visszatekintünk az akkori viszo-
nyokra, el kell ismernünk, hogy e föllépésre az időpillanat jól volt meg-
választva. Még soha sem voltak a hazai viszonyok e vállalkozásra oly
kedvezők, mint akkor. A nemzet, felszabadulva az absolutismus nyüge
alól, minden téren lázas sietséggel kezdett hozzá annyi évek mulasztásai-
nak helyreépítéséhez s a kiépítés nagy munkájához; bizalommal hallga-
tott tehát Társulatunk fölhívó szavára is. De nemcsak a hazai viszonyok;
kedvezők voltak a természettudományok akkori fejleményei is. Századunk
ötödik és hatodik tizedében a gondviselés annyi nagy természettudóssal
áldotta meg egyszerre az emberiséget, a mennyivel Newton, Huygens,
Leibniz kora óta még soha. A hőelmélet s az energia megmaradásának
törvénye, a színekép-elemzés s ennek alkalmazása a csillagos ég fizikájára,
az érzékek fizioiógiája, a gyakorlati chemia bámulatos haladásai, a már-
már teljes pompájában bontakozni kezdő elektrotechnika, Darwin tana a
létért való küzdelemről, Pasteuré a parányi szervezetekről akkoriban már
a fejlődés azon szakaszába jutottak, hogy a nagy közönség figyelmét is
fölkeltették. A magyar közönségben megvolt tehát a fogékonyság, s
megvolt hozzá az anyag is, mely az érdeklődést biztosíthatta.

A Társulat választmánya nem is vesztegetett sok időt előleges
tanácskozásokra. Fülében csengett Széchenyi maró gúnyja, mellyel az

efféle magyar tanácskozásokat illette: »Fellobban a tárgy; rakatik elv; szedetik pénz; eltanácsoltatnak órák, napok, hetek; de egyesítő planum, convergens systema nincs; s im ezért, épen ezért sehol sincs s nem is lehet valódi siker«. * Akkori válaszmányunk nem tanácskozott bizony valami sokat; megbízott három fiatal embert, a Társulat titkárait, kik nem régiben tértek vissza külföldi tanulmányútjokról: alkossanak convergens systemát, s hajtsák végre az átszervezés munkáját. Szégyenszemre be kell vallanunk, hogy mi bizony nem tanulmányozgattuk — új magyar szokás szerint — a külföldi hasonczélú társulatok és vállalkozások szervezetét, nem is törekedtünk valami ügyes utánzatra; egyes-egyedül azt kutattuk s azt fontolgattuk, miként férhetünk hozzá a magyar ember szívéhez és agyához, s mi az, a mit a mi viszonyaink között el *lehet*, tehát okvetetlenül el is *kell* érnünk. A főczél, a melyre mindenekelőtt törekednünk kellett, az volt, hogy a Természettudományi Közlöny egyesítse és maga köré csoportosítsa az összes — már akkor meglevő és folyton nagyobb számmal fejlődő — hazai természettudományi írókat. A vezérelni pedig, hogy a Közlöny őrizze meg a tudomány szabadságát, híven számot adjon minden jelentősebb tudományos eseményről, sőt föltevésről is, a nélkül, hogy bárkinek bármiféle nézetét vagy hitét hiába való tudáskodásból — mint ez akkoriban a materialismus német bajnokainál szokás volt — sértegetni akarná. Mindjárt, kezdettől fogva, következetesen kerülje azokat a magyarnak csúfolt természettudományi műszókat, a melyek az akkori tankönyveket eléktelenítették; s adjon példát és szoktassa rá természettudományi íróinkat, hogy a mikor magyarul írnak, magyarul is gondolkozzanak.

A kísérlet sikerült; fényesebben sikerült, mint a hogy a legvérmesebbek is remélni merték volna. 1868. elején a Társulati tagok száma nem érte még el a 600-at; mikor a Természettudományi Közlöny századik füzete napvilágot látott, a tagok létszáma 4850, a kétszázadik füzetnél 5800 volt, s most meghaladja már a 8000-et.

Az emberi természetnek, úgy látszik, lényeges alkotó része az a vágy, hogy minden fogalmat, minden eszményt, sőt minden törekvést is emberiesítsen, s minden dolgot, legyen az jó, vagy rossz, s minden intézmény felvirágzását vagy tönkremenetét egy ember, vagy egyesek érdeméül vagy bűnéül tudja be. De egy korall-polip nem emeli felszínre a korall-szigetet, egy hangya föl nem építi a hangyabolyt; szintúgy egy ember, ha törekvéseihez s terveihez társakat nem talál, bizony nem alkothat soha valami szembeötlőt, még kevésbbé valami maradandót.

Nem akarok szerénykedni, t. Közgyűlés, s így nem is tagadom, hogy a Természettudományi Társulat felvirágoztatásában nekem is volt

* A magyar játékszínről 7. 1.

részem, sőt erre büszke is vagyok. De ha visszapillantok a Társulat utolsó harmincz évére, történetének lapjain hány társunk nevét látom följegyezve, kik szintoly büszkén vallhatják magukat e munka része-seinek.

Ott látom az első sorban Sztoczek, Szabó és Than nevét, kik közül a két első Társulatunk mély hálájával szállt a sírba, a harmadik pedig most is régi szeretetével támogatja céljainkat. A Közlöny megindulása-kor ők voltak a Társulat oszlopai s az új irány legbuzgóbb szószólói; a tüzesvérű fiatal munkások bölcs tanácsadói, vagy ha kellett, mérséklői; s mind az előadói széken, mind az íróasztal mellett leghívebb támogatói is. Az ő nyomdokaikba léptek már fiatal koruktól kezdve, s az ő példájokat követték az én kedves elnöktársaim: b. Eötvös Loránd és Högyes Endre.

Külön lapon látom följegyezve Semsey Andor társunk nevét, ki az ő éles ítéletével s páratlan bőkezűségével mindenkor megragadta a kellő pillanatot, mikor Társulatunknak, közvetve vagy közvetlenül, nagy szolgálatot tehetett.

Hosszú sorban vonulnak el lelki szemeim előtt a Választmány hajdani és mostani tagjai, Társulatunk e bizalmi férfiai, kik nemcsak ellenőrizték és irányították a tisztviselők működését a közös tanácsban, nemcsak a szakosztályok munkásságát vezették, hanem magok is hozzájárultak tettel és tollal az elért sikerekhez.

De kétségtelen, hogy nekünk tisztviselőknek, az én hajdani titkár-társaimnak: Wartha Vinczének, Lengyel Bélának, Pethő Gyulának, Pasz-lavszky Józsefnek, s az első-titkári széken utódaimnak: Fodor Józsefnek s ismét Lengyel Bélának, Wartha Vinczének s Paszlavszky Józsefnek, s volt könyvtárnokunknak: Heller Ágostnak, a ki az egy pár szek-énybe elférő könyvgyűjteményt igen értékes szakkönyvtárrá fejlesztette, s végül pénztárnokunknak s iroda-igazgatóknak: Lengyel Istvánnak ju-tott a munka javarésze. Azt mondják, hogy Davy, a híres angol che-mikus, mikor kérdezték tőle, melyik fölfedezésére legbüszkébb, azt felelte: Faradayra. Én is elmondhatom, t. Közgyűlés, hogy büszke vagyok Paszlavszky Józsefre és Lengyel Istvánra, a kiket én fedeztem föl. Fodor József, Lengyel Béla és Wartha Vincze tagtársaink tanúim lehetnek, hogy Paszlavszky József másod-titkársága mellett könnyű volt a mi első-titkár-ságunk. A mi pedig Lengyel Istvánt illeti, abban mindannyian egyet-értünk, hogy lelkesebb, lelkiismeretesebb, szorgalmasabb és leleményesebb iroda-igazgatót nem fődözhettem volna föl Társulatunk számára.

A Természettudományi Közlöny annyi száz munkatársát már nem nevezhetem meg név szerint, csak egyet említek meg, nem azért, mert régi barátság fűz hozzá, hanem mert e téren az ő érdemei a legfénye-sebbek: Herman Ottót, ki felolvasásaival, czikkeivel és könyveivel oly nagy mértékben emelte Társulatunk népszerűségét.

És ha azt kérdezzük, t. Közgyűlés, miféle csodaerő volt az, a mely ennyi különböző állású, izlésű és gondolkozású férfit egy közös munkára össze birt forrasztani, s az ő közös munkájokat ily eredményre birta vezetni, igen röviden, mindössze két szóval, megmagyarázhatjuk — e csodaerő: az önzetlen úgyszeretet. Ez hevítette mindannyiunk kebelét harmincz év előtt és a lefolyt harmincz év alatt, s ez az önzetlen úgyszeretet a mi Társulatunkban még nem halt ki ma sem.

Legutóbbi választmányi ülésünkön a megjelent 33 választmányi tag, a Természettudományi Közlöny harmincz éves fennállásának emlékezetére, egy értelemmel elhatározta, hogy ezentúl mindenikök minden évben egy-egy hosszabb vagy rövidebb czikkel hozzá fog járulni a Közlöny eddigi színvonalának biztosításához. Kérem a t. Közgyűlést, méltóztassék e nemes elhatározást örvendetes tudomásul venni, jegyzőkönyvében megörökíteni, s egyszersmind kijelenteni, hogy ugyanezt a most és ezentúl választandó Választmányi tagjaitól bizalommal elvárja.

Rajtatok áll, Társulatunk fiatalabb tagjai, hogy az itt uralkodó szellemet magatokba szíva, ti is oly önzetlen szeretettel szolgáljátok a Társulat ügyét, mint azt »az öregek« tették.

»Mit mi nem egészen diestelenül kezdünk,
Folytassátok, ifjak, teljes dicsőséggel!«
